

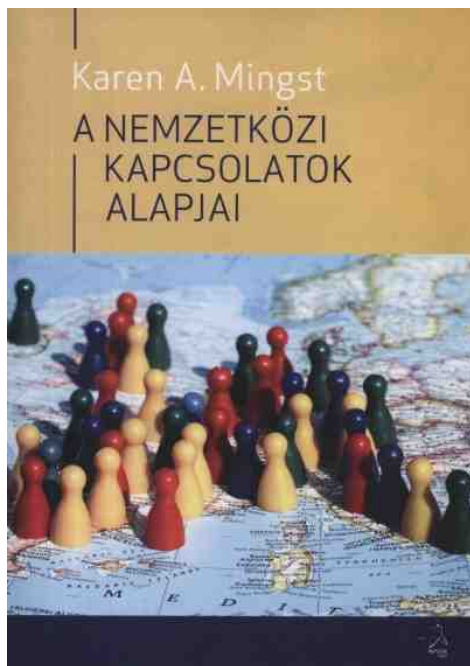
Péczei Anna:

Karen A. Mingst: A nemzetközi kapcsolatok alapjai

(ford.: Kovács Ákos András, Mesterházi Judit, Szikszai Szabolcs)
Napvilág Kiadó, 2011
407 oldal

Karen A. Mingst amerikai professzor az 1990-es évek második felében kapta a felkérést a W. W. Norton kiadótól egy nemzetközi kapcsolatok elméletével foglalkozó tankönyv megírására. „A nemzetközi kapcsolatok alapjai” (Essentials of International Relations) című könyv azóta már az ötödik kiadásnál jár az Egyesült Államokban, 2011 folyamán pedig a 2008-as negyedik kiadás alapján elkészült a magyar fordítás is.

Ahogy a könyv címe is utal rá, a kötet elsődleges célja, hogy megismertesse az egyetemi

hallgatókat a nemzetközi kapcsolatok elméletének alapjaival. Ennek megfelelően a tíz nagy fejezetre épülő alkotás egy módszertani áttekintéssel indul, bemutatva, hogy a nemzetközi rendszerben zajló eseményeket milyen különböző tudományos eszközökkel vizsgálhatjuk, a történelmi és filozófiai megközelítéseken át, egészen az alternatív elemzési módszerekig. Ezt követően egy hosszabb történelmi áttekintés mutatja be a nemzetközi kapcsolatok fejlődését, az adott korra jellemző eszmék és szereplők alakulását. Ez a fejezet lényegében az ókori városállamok világától egészen a hidegháború utáni nemzetközi rendszer kialakulásáig bemutatja a legfőbb

történelmi mérföldköveket és a tudományághoz tartozó alapfogalmak megjelenését. Itt két nagyobb egységre különül el a történet: a vesztfáliai békét megelőző és az azt követő időszakra. Maga a vesztfáliai rendszer elsősorban a modern államok kialakulása szempontjából kap kiemelt figyelmet, az ezt követő hosszú 19. század áttekintése pedig a forradalmak nyomán

kialakuló alapeszmékre és az európai erőegyensúlyra helyezi a hangsúlyt. A két világháború rövid bemutatását követően a hidegháború kerül az elemzés középpontjába, ütköztetve a korszak két alapfelfogását, a hidegháború mint konfrontációk sorozataként való értelmezését, szemben a hosszú béke időszakának elméletével. A fejezetet végül a hidegháború utáni időszak áttekintése zárja, kiemelve, hogy a 21. században milyen új fenyegetések és kihívások jellemzik a nemzetközi rendszert.

A történeti felvezetést követően a harmadik nagy fejezet a nemzetközi kapcsolatokhoz tartozó három nagy (plusz egy) elméleti iskolát mutatja be: a liberalizmust, a realizmust, a radikális megközelítést és a konstruktivizmust. Ezen belül a szerző nagyjából egységes struktúrára építve, minden iskola esetén bemutatja, hogy kik a legfőbb képviselői; az elmélet kiket tekint a nemzetközi rendszer kulcsszereplőinek; milyen az egyén, az állam és a nemzetközi rendszer megítélése; végül pedig az adott iskola hogyan tekint a nemzetközi rendszer változására. A fejezet azonban nem szorítkozik csupán a klasszikus iskolák áttekintésére, hanem ezeknek az elméleteknek a nemzetközi rendszer legfrissebb kihívásai nyomán megjelent új formáit is az olvasó elé tárja. A klasszikus liberalizmus mellett tehát a neoliberaisztikus institucionalizmus; a realizmus mellett pedig a neorealizmus is bemutatásra kerül. Ami pedig ennek a fejezetnek külön érdeme, hogy a szerző mindezeket az elméleti megközelítéseket egy gyakorlati példán keresztül is elénk tárja, bemutatva, hogy a 2003-as iraki háború kirobbanásának okait hogyan magyarázzák az egyes iskolák az egyén, az állam és a nemzetközi rendszer szintjén.

A soron következő négy nagy fejezet hasonlóképpen azonos struktúrára épülve mutatja be, hogy a liberalizmus, a realizmus és a radikális megközelítés hogyan látja a nemzetközi rendszert, az államokat, az egyént és a nemzetközi szervezeteket (természetesen azonban ahol lehetséges, ott a szerző kitér arra is, hogy a konstruktivizmus hogyan viszonyul ezekhez). A nemzetközi rendszer liberális elemzése kapcsán három megközelítés kerül bemutatásra: az aktorok közötti kölcsönös függőség koncepciója, a nemzetközi társadalom és a neoliberaisztikus institucionalizmus anarchikus megközelítése. Talán ez utóbbihoz áll legközelebb a realisták által képviselt nemzetközi rendszerelmélet is, ahol a szerző elsősorban a polaritás, illetve a rendszerirányítás és stabilitás kérdésére helyezi a hangsúlyt.

Áttérve az államra, a különböző versengő államkonceptiók bemutatása előtt a szerző egy fogalmi bevezetésben tesz különbséget az állam és a nemzetfogalom között, bemutatva az államiság négy alapkritériumát. Ezt követően a liberális, realista, radikális és konstruktivista államfelfogások kerülnek egymással szembe. Ennek kapcsán külön figyelmet kap a hatalom

fogalma, annak forrásai és az államhatalom gyakorlása. A gyakorlat tekintetében pedig a diplomácia, a gazdasági irányítás és a katonai erő alkalmazása kerül górcső alá. Mindezek külpolitikai alkalmazása ugyanis már átvezet a következő nagyobb egységhez, azaz a külpolitikai döntéshozatal különböző modelljeinek bemutatásához. A fejezet lezárásaként pedig megjelennek azok a kihívások, melyek komoly fenyegetést jelentenek az államok létére a 21. században.

Az egyének vizsgálata kapcsán három szintet különböztet meg a szerző: a külpolitikai eliteket, a magánszemélyeket és a tömegeket. Ezt a három szintet pedig a három nagy elméleti iskola keretében, több gyakorlati példán keresztül tárja az olvasó elé.

A nemzetközi kapcsolatok szereplői között az utolsó egységet a nemzetközi szervezetek képezik a könyvben. Itt ismét három alfejezetre tagolódnak az írás: a kormányközi szervezetek, a nem kormányzati szervezetek és a nemzetközi jogi vonatkozások bemutatására. A kormányközi szervezetek között két szervezetet emel ki külön a könyv: az Egyesült Nemzetek Szervezetét és az Európai Uniót. A fejezet egészét tekintve azonban a szerző olyan kérdéseket jár körbe, hogy miért alakulnak ki ezek a szervezetek, hogyan járulnak hozzá a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához, milyen egyéb szerepeket látnak el, és mindezek kapcsán a nemzetközi jog milyen viszonyban van a nemzetközi kapcsolatok elméletével és gyakorlatával.

A nyolcadik nagy fejezet a háborúk és viszályok kérdésével foglalkozik, a háborúk okainak vizsgálatától kiindulva, egészen a háborúk osztályozásáig. Az általános és korlátozott háborúk sajátosságainak bemutatását követően a háborúk megvívásának különböző eszközei és módszerei kerülnek a figyelem középpontjába: a hagyományos és tömegpusztító fegyverek, az aszimmetrikus hadviselés és a terrorizmus kérdése. Az igazságos háború koncepciója és a humanitárius beavatkozás problematikája után a szerző arra keresi a választ, hogy a nagy elméleti iskolák milyen módszerekkel törekcsenek a biztonság fenntartására. A liberális iskola kapcsán a kollektív biztonságon, a fegyverzet-ellenőrzésen illetve a fegyverzetcsökkentésen van a hangsúly; míg a realista iskolánál az erőegyensúly és az elrettentés van középpontban.

A háborúk kérdését követően a kilencedik fejezet a nemzetközi politikai gazdaságtant vizsgálja. A nemzetközi szervezetekkel foglalkozó részhez hasonlóan, itt is megismerhetjük a legfontosabb gazdasági intézményeket és fórumokat, továbbá azt, hogy a különböző iskolák miként látják az egyén, a társadalom, az állam és a piac viszonyát; illetve a hazai és nemzetközi társadalom gazdasági kapcsolatait. A fejezetnek azonban külön érdeme, hogy továbbmegy az aktualitások irányába, és a globális egyenlőtlenségek, az új nemzetközi gazdasági rend és a

gazdasági fejlődés kérdését is napirendre tűzi. Zárásként pedig két további jelenséget vizsgál még meg: a globalizáció és regionalizmus folyamatát, illetve az energiafüggőség kérdését.

Az utolsó fejezetet a szerző „globális problémák” névre keresztelte, és ennek megfelelően számos olyan elemzési perspektívát tár elénk, melyek klasszikus értelemben nem tartoztak az államok nemzetbiztonsági aggodalmai közé, napjainkra ugyanakkor egytől egyig azzá váltak, és minden bizonnyal meghatározzák majd a 21. század politikai viszonyait. Az egészség és betegség kérdését követően a környezetszennyezés és fenntartható fejlődés, a népelesség-növekedés, végül pedig az emberi jogok kérdése kerül elő, nyitva hagyva a kérdést, hogy vajon ezek a globális problémák hosszú távon elvezetnek-e egy globális kormányzás irányába, mely hatékonyabban képes választ adni ezekre az új kihívásokra.

Összességében a könyvről elmondható, hogy maximálisan teljesítette az általa kitűzött célokat. Az alkotás hatalmas ívű, az ókori városállamok világától egészen napjainkig áttekinti a nemzetközi kapcsolatok elméletének fejlődését, és a különböző iskolák válaszát az adott kihívásokra. Mindennek a megértését rendkívül könnyíti, hogy a mű nagyon olvasmányos, könnyű nyelvezete érthetővé teszi mondandóját a diákok számára. Ráadásul ehhez hozzájárul az is, hogy számos táblázat, térkép, összefoglaló és fókusz-doboz segíti a lényeg kiszűrését. Az elmélet alkalmazását pedig a szerző több alkalommal aktuális eseményeken keresztül bemutatva hozza közelebb az olvasóhoz, ezzel segítve az önálló elemző-készség kialakítását.

Mindezek tükrében a könyvet abszolút alkalmasnak tartom arra, hogy a nemzetközi kapcsolatok elméletével először találkozó hallgatók tankönyvként használják azt. Ezzel szemben azok, akik már elmélyült ismeretekkel rendelkeznek ezen a területen, csalódní fognak, hiszen számukra nem sok újat tartalmaz a kötet. Éppen annak köszönhetően, hogy szinte minden területet és korszakot érint a szerző, ráadásul gyakorlati példákat is előszeretettel alkalmaz, nem hagy elegendő teret az elméletek és azok kritikájának mélyebb bemutatására. Mindezek tükrében tehát igaznak találom a könyvet értékelő egyik amerikai professzor bírálatát, miszerint ez a könyv tökéletesen alkalmas arra, hogy valakinek az első nemzetközi kapcsolatok elméletével foglalkozó olvasmánya legyen, arra azonban semmiképpen sem jó, hogy valakinek ez legyen az utolsó ilyen olvasmánya.